

POROČILA

NEOLITSKE JAME V BREZJU PRI ZREČAH

STANKO PAHIČ

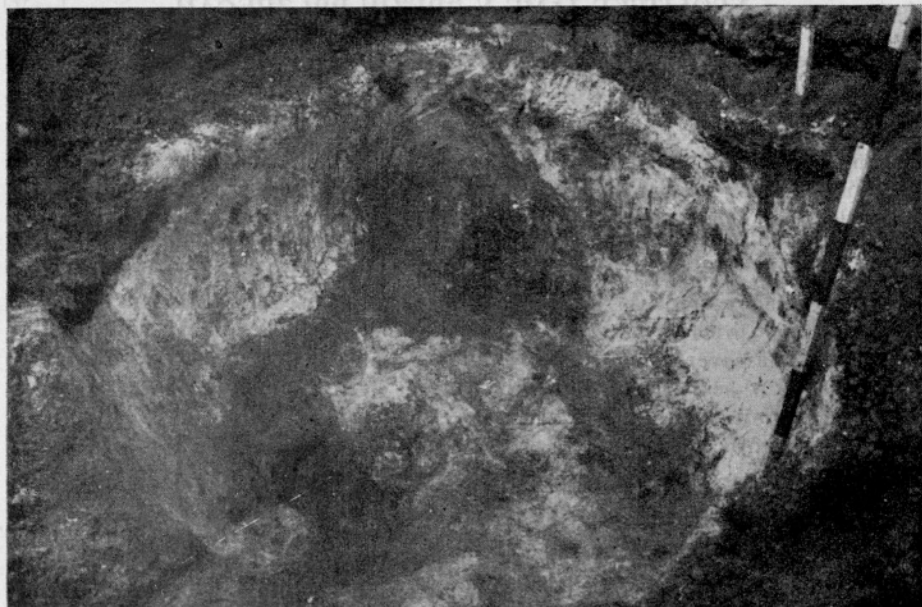
V septembru leta 1955 je Pokrajinski muzej v Mariboru izkopaval pred Gorenjakovo hišo v Brezju št. 13 nad Zrečami skeletne grobove, ki so bili odkriti leto dni poprej.¹ Pri tem delu je bilo ugotovljeno, da skriva kraj tudi najdbe iz predantične dobe. Dasi je bila apnenčasta skalna osnova na majhni ravnici pred hišo pokrita le s tanko plastjo humusa, so bile med grobovi in pod njimi globlje v skalo vkopane prazgodovinske jame, ki pričajo, da so tod bivali ljudje že davno pred nastankom antičnega grobišča. Najdišče tvori zravnana polica približno 20 m premera na vzhodnem izteku apnenčastega grebena nad Zrečami, ki pričinja na severozahodu pri cerkvi sv. Martina in preide na vzhodu onkraj mesta najdb v sedlast preval proti Brinjevi gori. Z nadmorsko višino 545 m nudi polica tiste pogoje naselitve, ki so bili na jugovzhodnem Pohorju v prazgodovini često izkoriščeni.

Na celotnem prekopanem zemljišču na vrtu pred hišo in zunaj njega so bile odkrite štiri jame nepravilnih oblik, nihajočih med krogom in kvadratom. Tvorile so tesnejšo skupino, ki so ji jame A, C, D dajale trikotno obliko, jama B pa je bila v sredini (pril. 1). Ker so merile v premeru največ 1,85 m, niso mogle služiti kot stanovanjski objekti. Vkopane so bile do 0,8 m globoko v apnenčasto skalo, ki je na tleh večidel preperela in mehkejša. Zasip je bil v jamah B in C enoten in sestavljen iz rdečkaste ilnate plasti z različnimi kosci lepa. V jamah A in D je bila ta plast prekinjena s tanjšimi sloji rumenkastega in belega peska. Prisotnost lepa govori za leseno konstrukcijo nad jamami, ki je tvorila tudi streho neznanim objektom. Redke črepinje v zasipu niso nudile pomembnejših razlag o njihovem nastanku in pomenu.

Jama A (tloris in profil na pril. 2; slika 1) je bila največja med vsemi. Ležala je v kvadrantih C-D/3-4 tik ob grobovih št. 15 in 17, ki sta segala nekoliko nad njo. V premeru je merila 1,85 m in je bila vkopana v apnenčast pesek do 0,85 m globoko. V tlorisu kaže nepravilno okroglo obliko z neravnim dnom. V njem so bile na nekaterih mestih ob robovih za približno 15 cm poglobljene kotanje. V sredini dna se je dvigal obel vršiček skale s peščenim obrobjem, prehajajoč proti zahodu počasi v steno. Ostala obrobja jame so bila na nekaterih mestih nižja in podobna jarku, v njih pa je bilo več lepa kot v osrednjem delu. V severozahodnem, severnem in severovzhodnem delu jame so bile stene zapognjene navznoter v skalno osnovo, na ostalih delih pa so pošev, a precej strmo padale k dnu. O kakem stopničastem dohodu ni bilo sledu. Zasip ni bil

¹ Arheološki vestnik VI/2, 1955, str. 324.

enotnega značaja. Dno jame je pokrivala rdečerjava humoznoilnata prst s precej kosi lepa različne velikosti. Medtem ko je v severni polovici jame ležala neposredno na skalnih tleh, je v južnem delu pokrivala sterilni rjavkast pesek, ki se je tam širil proti vrhu. Pri dnu je bila ob stenah jame tesno spojena z bolj trdo peščeno rjavo plastjo. Nad njo je potekal pas peskastega zasipa svetlorjave, a tudi docela bele barve, mešan z redkimi lomljenimi kamni in lepom. Na južni strani se je dvigal prav do površja in tako nakazoval svoje poreklo. V severnem delu jame je nad njim ležala do 10 cm debela pošev proti sredini

Sl. 1. Jama A od severovzhoda

navzgor ležeča plast docela strnjenega sterilnega belega peska, ki je ob severnem in severozahodnem robu izginjala v steno. Pod njo je humozni zasip v osredju segal do 45 cm pod njo. Videti je bilo, kot da tvori izpodkopani del stene, a je bila v sedanjem stanju premehka, da bi mogla pokrivati votlino pod seboj. Nad njo je po vsej površini jame ležala druga rdečkastorjava plast, ki se je dvigala iznad skalnih tal in precej nedotaknjena segala tik do obdelane prsti vrtno grede. V njej je bilo poleg lepa tudi precej črepinj, ki so bile v spodnjem ilnatem zasipu redke. Med njimi je ležal tudi ročaj glinaste zajemalke. Na tej plasti so bili naloženi manjši in večji apnenčasti lomljenci do 45 cm velikosti, kolikor jih je pri obdelovanju zemljišča ostalo ohranjenih. Blizu sredine jame se je sicer lečasto enakomerna plast v premeru 45 cm poglobljala za 20 cm v vmesni peskasti zasip.

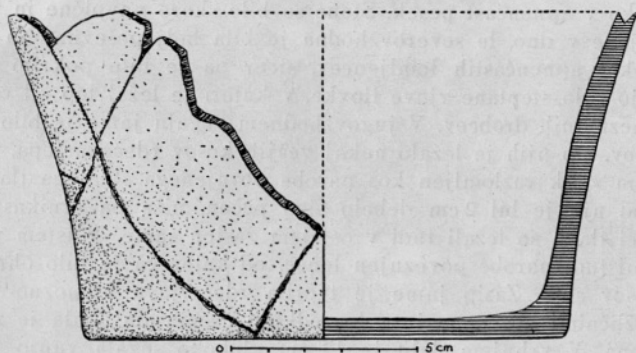
Najdbe:

1. Fragment rjavosive posode s površno izglajeno površino. Vel. $6 \times 6,5$, širina ročaja 1,5 cm. Inv. št. A 1649 (T. I, 1).

2. Fragmentirana rjavočrna stekleničasta posodica z dobro izglajeno površino. Poševni rob z 1,8 cm široko odprtino je imel najbrž dvoje predrtih jezičastih podaljškov. Pod robom in nad obodom je posodica okrašena z vodoravno vdolbenimi črtami. Notranjost je površno izglajena, rob pa je brez izravnave zapognjen navznoter. Višina ohranjenega dela 7,5, pr. oboda in ustja 5,6 cm. Inv. št. A 1650 (T. I, 2).

3. Ročaj glinaste zajemalke z grobo površino rjavkaste barve. D. 3, pr. luknjice za ročaj 1,2 cm. Inv. št. A 1651 (T. I, 5).

4. Fragment svetlorjave noge posode s skrbno izglajeno površino. V. fragmenta 6, pr. dna ca. 8 cm. Inv. št. A 1652 (T. I, 6).

Sl. 2.

5. Fragment sivkaste noge posode z dobro izglajeno površino. Ohranjen je tudi del površine dna posode, najverjetneje skodele. V. fragmenta 5, pr. dna ca. 10 cm. Inv. št. A 1653 (T. I, 7).

6. Fragment rjavkaste posode s površno izglajeno luknjičavo površino. Ohranjeni del 3 cm širokega uvihanega roba in konkavno potekajoče stene pripada loncu s široko odprtino. Pr. ustja 17—20 cm. Inv. št. A 1654 (T. I, 9).

7. Fragment roba rjave posode s hrapavo površino, ki pripada verjetno loncu z zoženim gornjim delom. V. fragmenta 5, pr. ustja ca. 14 cm. Inv. št. A 1655 (T. I, 11).

8. Fragment nizke sivorjave skodelice s površno izglajeno površino. V. 5,5, pr. dna 10—12 cm. Inv. št. A 1656 (T. I, 13).

9. Fragment lahno uvihanega roba neznane črne posode, okrašenega z eno tanko vdolbeno črto. Inv. št. A 1657.

10. Trije fragmenti podobnih ožjih robov. Na enem ohranjen del bunčice. Inv. št. A 1658.

11. Fragment stene neznane črne posode s skrbno izglajeno površino. Izrazit klekast obod je imel premer ca. 14 cm. Inv. št. A 1659 (T. I, 3).

12. Fragment gornjega dela neznane črne posodice, pripadajočega verjetno konkavno oblikovanemu vrhnjemu delu ostenja z dobro izglajeno površino. Vel. 2,5 × 4 cm. Inv. št. A 1660.

13. Fragment pokončnega roba črne posodice z vidnim začetkom presega-jočega trakastega ročaja. Vel. 2,5 × 5 cm. Inv. št. A 1661.

14. Fragment oblega oboda večje sive posode z izglačeno površino. Pr. oboda ca. 24 cm, debelina stene 1,2 cm. Inv. št. A 1662.

15. Fragment 1,2 cm debelega dna večje svetlorjave posode. Inv. št. A 1662.

16. Nekaj fragmentov sten različnih posod, debelih od 0,4 do 1,1 cm.

17. Do 120 kosov rdečerjavega lepa različne velikosti, ki je bil znotraj zvečine črno žgan, redkeje porozen in večjidel mešan s plevmi. Velikost največjega kosa 15 × 10 cm. Pripada premazu sten, narejenih iz 2,5–5 cm debelih palic. Nekaj kosov kaže tudi odtise oglatega lesa z oblimi robovi. En kos pripada neke vrste 2 cm debelemu tlaku (T. II, A).

Jama B (tloris in profil na pril. 2) je ležala v kvadrantih E/2–3 večjidel pod grobom št. 16. Bila je rahlo trapezaste oblike, široka do 1,2 m, vkopana 0,55 m globoko v apnenčast pesek. Stene so bile skoro navpične in v spodnjem delu zapognjene v dno, le severovzhodna je bila bolj poševna. Na oblem dnu je ležalo nekaj apnenčastih lomljencev, sicer pa je bilo pokrito z do 9 cm debelo plastjo trdo steptane rjave ilovke, v kateri je ležal lep od večjih kosov do povsem neznatnih drobcev. V jugovzhodnem vogalu jame je bilo tudi nekaj večjih kamnov. Ob njih je ležalo nekaj večjih kosov rdečega lepa, 25 cm višje pa 20 × 50 cm velik razlomljen kos narobe obrnjenega ilnatega tlaka z ravno površino. Pod njo je bil 2 cm debelo sivo pečen, niže pa črnikast in krhek. Podobni kosci tlaka so ležali tudi v ostalem zasipu jame. V istem vogalu je v tej globini bil tudi narobe poveznjen lonec, od katerega je bilo ohranjeno dno in nekaj kosov sten. Zasip jame je tvorila rdečerjava humozno-ilmata plast, mešana z različnimi kosi lepa in zelo redkimi črepinjami. Bila je zelo trda in precej stlačena. V vrhnjem delu je 15 cm globoko segala vanjo jama groba št. 16.

Najdbe:

1. Dno in del sten svetlorjavkastega lonca s površno izglačeno površino. Stene spodnjega dela posode so lahko konkavno prehajale v dno. V ohranjene posode 8,5 pr. dna 15 cm. Inv. št. 4 1664 (sl. 2).

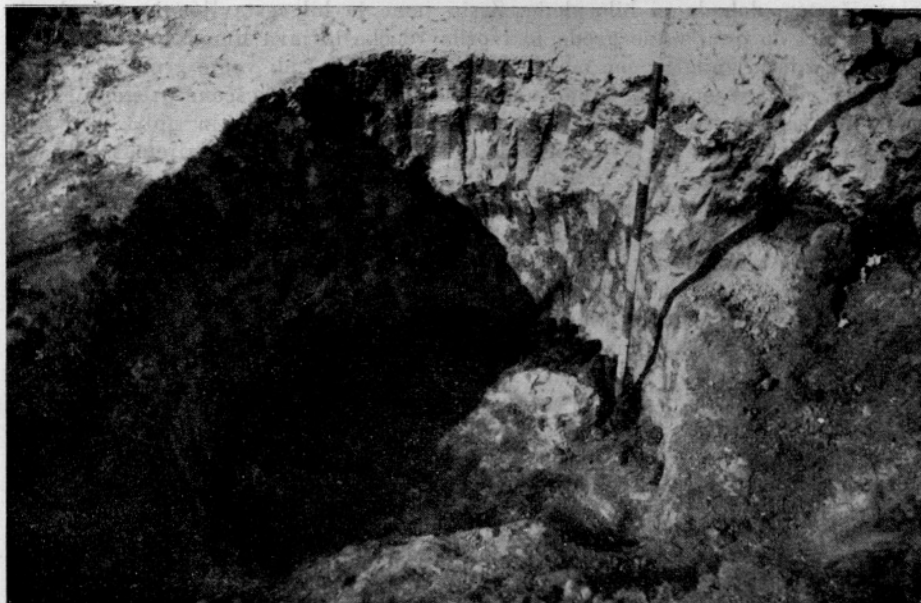
2. Del klekastega oboda posodice s črno izglačeno površino, okrašeno z navpično vdolbenimi črtami. Vel. fragmenta 25 × 3,5 cm. Inv. št. A 1665 (T. I, 4).

3. Nekaj črepinj različnih posod.

4. Do 50 kosov lepa rdečerjave barve, ki je dokaj trd in tudi v notranjosti večinoma rdeče žgan. Pripada premazu sten iz 3–4 cm debelih palic. Enkrat kaže sledove oglatega lesa, en kos pa tvori zaključek dveh brun, morebitnega vogala sten. Med lepom je bilo tudi do 20 kosov ilnatega tlaka.

Jama C (tloris in profil na pril. 2; sl. 5) je bila odkrita v kvadrantu E/1. Del njene površine je pokrival jugozahodni rob groba št. 18. Bila je nepravilno-okroglaste oblike s premerom do 1,45 m in vkopana v apnenčast pesek, pokrit na tem mestu s 25 cm debelo plastjo ilovke, nad katero je bila enako debela plast humusa današnje površine. Jama je imela v severnem, južnem in vzhodnem delu nekoliko v osnovo vkopane stene. Dno ni bilo enakomerno globoko in tudi ne oblo kot pri jami B, temveč predvsem v sredini in v severovzhodnem delu nekoliko višje, medtem ko so bili ostali robovi nekoliko globlji v obliki plitkega jarka. V severovzhodnem delu je stena jame izstopala iz krožne linije in tvorila nekak rob, ob katerem je bilo na obeh straneh dvojje kotanj, napolnjenih s trdo rjavo ilovko, kosci lepa in tlaka. O kakem stopničastem dohodu ni bilo sledov. Jama je bila napolnjena z mešano rdečerjavo humozno-ilmato

plastjo, ki je bila pri dnu bolj trda. V zasipu je ležal v srednji globini ob južni steni do 15 cm velik apnenčast kamen, dvoje večjih kamnov pa je bilo tudi pri dnu. Manjše število kosov lepa je bilo raztresenih po vsem zasipu, med njimi je bilo tudi nekaj kosov tlaka, kakršen je bil najden tudi v jami B. V severnem vogalu je bil najden kos skodele, v bližini pa še nekaj manjših črepinj.

Sl. 3. Jama C od vhoda

Najdbe:

1. Fragment skodele z lepo izglajeno površino črne barve. Na prehodu od uvihanega roba v konkavno oblikovano steno je ohranjen večji del navzdol obrnjene bunčice. Približni pr. 20 cm. Inv. št. A 1666 (T. I, 10).

2. Fragment uvihanega roba skodelice z izglajeno črno površino, okrašeno na zunanji strani s poševnimi vbodi. Vel. fragmenta 2 × 2,5 cm. Inv. št. A 1667 (T. I, 12).

3. Fragment trakastega ročaja sive barve, širokega 2,5 cm. Inv. št. A 1668.

4. Fragment roba neznane sivorjave posode, najbrž lonca z zoženim zgornjim delom. Vel. fragmenta 3,5 × 3,5 cm. Inv. št. A 1669.

5. Fragment stene neznane posode z izglajeno površino bleščeče črne barve. Vel. fragmenta 1 × 1,5, debelina stene 0,2 cm. Inv. št. A 1670.

6. Fragment izvrstno žgane 1,8 cm debele glinaste ploščice z delom zaokroženega roba. Črna površina je na eni strani dobro izglajena. Vel. fragmenta 6 × 9 cm. Inv. št. A 1671.

7. Do 60 kosov lepa rdečerjave barve, ki je služil kot obloga in mašilo sten iz 2—4 cm debelih palic. En kos kaže sledove pravokotnega križanja palic.

Jama D (tloris in profil na pril. 2; sl. 4) je ležala v kvadrantu F/3. Bila je nepravilno okrogle oblike s precej ravno zahodno in bolj oblo vzhodno stranjo. Vkopana je bila 77 cm globoko v apnenčasto skalno osnovo in je imela nekoliko oblo dno. V premeru je merila do 1,6 m. Stene so bile precej navpične na jugozahodni in lahko poševne na severovzhodni strani, na ostalih mestih pa nekoliko vbočene v skalo. Ob severni steni je ležalo več apnenčastih lomljencev, od katerih bi zlasti nižji bili mogli tvoriti kak del stenske konstrukcije. O stopničastem dohodu ni bilo sledu. Zasp jame je bil sestavljen iz več plasti. Vrhnji del do prsti vrtno grede je tvorila rdečkastorjava humozno-ilnata plast s precej zdobljenim lepom, med katerim pa so bile tudi večje grude. Ta plast je ležala na tanjšem sloju lahko upognjene rumenkaste peščene proge, mešane z belim peskom. Tu ni bilo najdb, plast pa je bila mehka in sipka. Pod njo je bila znova rdečkastorjava humozna ilovka, precej trda in sprijeta, mešana z več tudi večjimi kosi lepa in tlaka kot v jamah B in C. V sredini jame je pri dnu te plasti ležal podolgovat, ploščat in lečasto upognjen kamen z gladko in konkavno upognjeno vrhno stranjo. Ostali prostor do skalne površine je bil napolnjen z rumenkastorjavim in belim peskom. V njem ni bilo lepa, precej strnjena, da 20 cm debela plast je imela neravno površino. Ob stenah jame je bilo opaziti tanko peščeno plast, ki bi mogla izvirati od preperevanja na meji dveh različnih slojev. V jami smo našli eno samo črepinjo.

Najdbe:

1. Fragment roba polkroglaste skodele z dobro izgajeno površino rjavorumenkaste barve. V profilu je opaznih nekaj rahlo klekastih prehodov. Približni premer ustja 22 cm. Inv. št. A 1672 (T. I, 8).

2. Večji del terilnega kamna ovalne oblike iz drobnozrnatega dacita, dolg 25, širok 20 in debel 5 cm. Uporabna površina je konkavno upognjena in močno izgajena. Inv. št. A 1673.

3. Do 50 kosov lepa različne velikosti je rdečerjave barve in tudi v profilu rdeče prežgan. Pripada premazu sten iz 2–5 cm debelih palic s tesnimi razmaki.

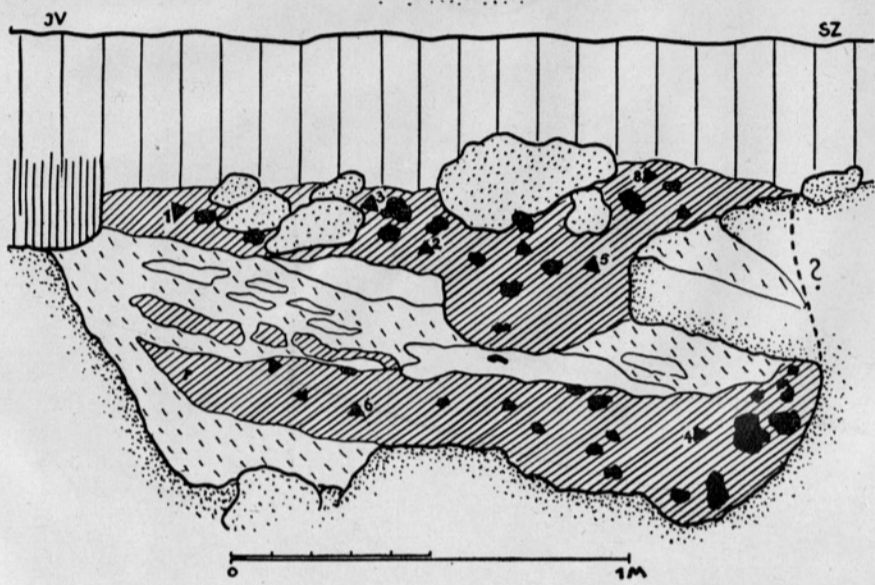
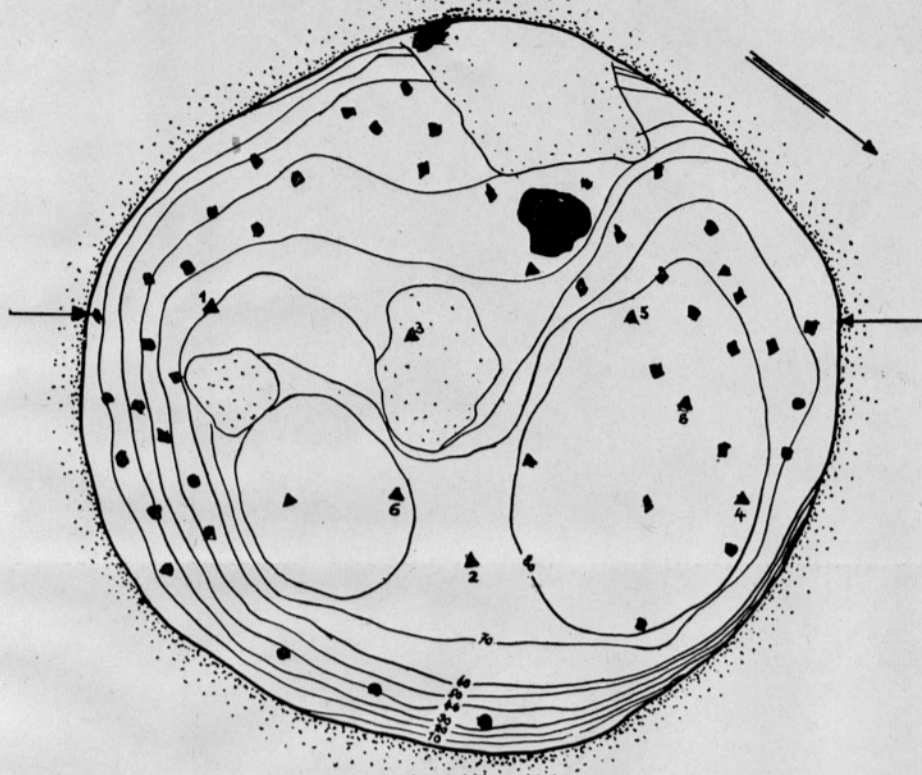
Za presojto starosti najdb in kulturne pripadnosti najdišča nudi predvsem keramično gradivo nekaj opornih točk. Velik del posod je bil izdelan iz posebno skrbno prečiščene gline, ki je bila tudi dobro pečena in kaže v prelomu sivo ali črnkasto barvo, redkeje pa tudi rjavo, rdečo ali rumeno. Črno pečene so zlasti manjše posodice (T. I, 3, 4), ki imajo deloma na lesk izgajeno črno površino, ali pa je tudi svetlejša in rjavkasta (T. I, 1, 2, 6, 7). Prelomi sive barve pripadajo raznim tipom posod, površina je v tem primeru večinoma črne barve (T. I, 10). Dvoje posod kaže sledove nanašanja rumenkastorjave barve, ki je bila nato izgajena na lesk (T. I, 6, 8). Ostali fragmenti so izdelani iz s peskom mešane gline in rjavkasto ali črnosivkasto pečeni. Površina je v tem primeru redno hrapava in večinoma enake barve (T. I, 5, 9, 11, 13).

Primerjav glede načina izdelave za sedaj v bližnji okolici ni mnogo. Precej sorodni so keramični fragmenti iz Zreč,² kakor tudi najdbe iz Andrenškega vrha v Slovenskih goricah.³ Vse tri skupine je tehnološko mogoče primerjati tudi s keramiko iz Zbelovega.⁴ S tem so neposredne možnosti primerjav v slovenskem

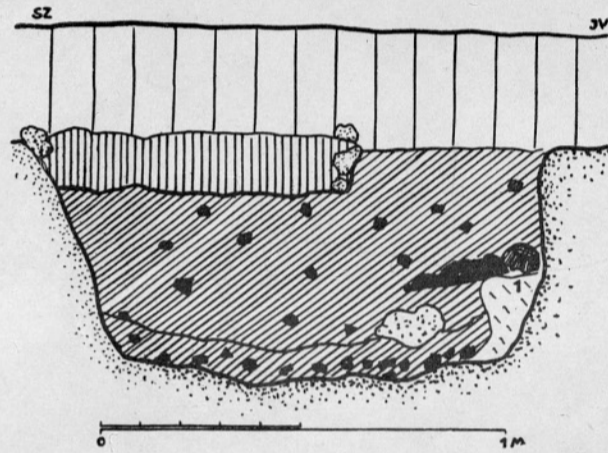
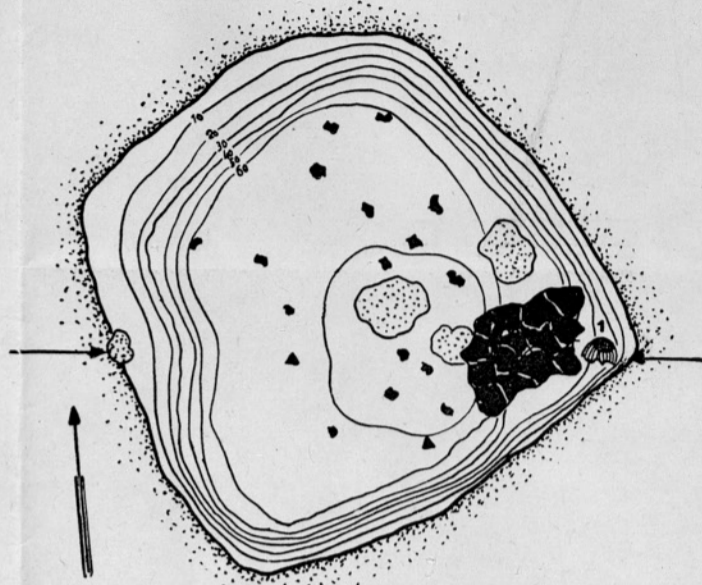
² Istotom, str. 258, T. I.

³ Arheološki vestnik V/2, 1954, str. 335, T. III.

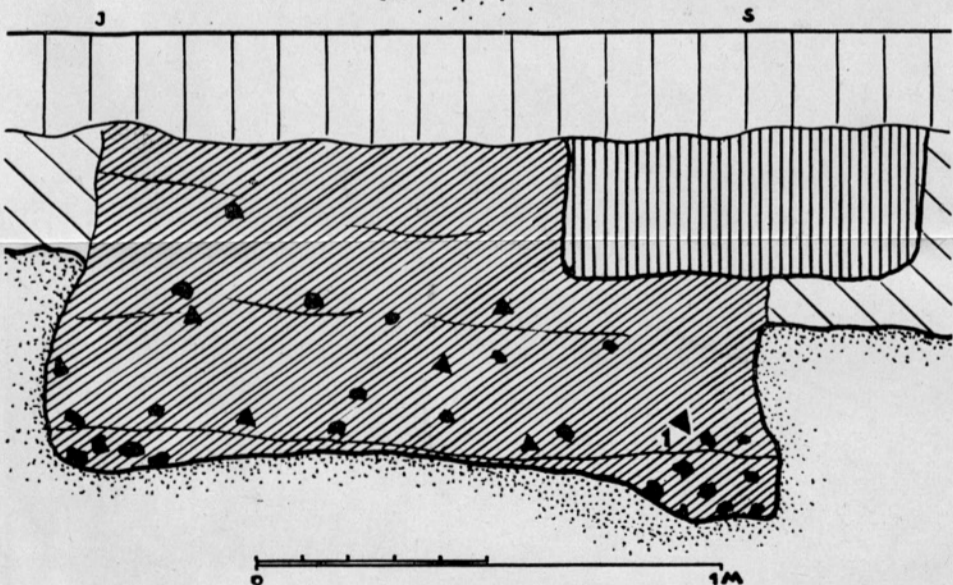
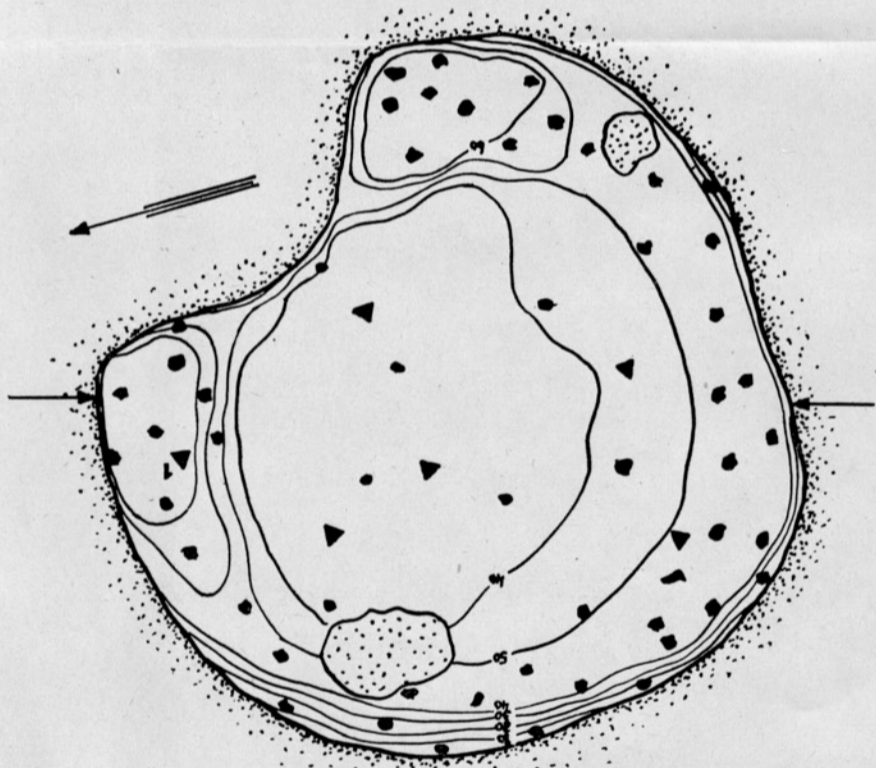
⁴ Izkopavanja Pokrajinskega muzeja v Mariboru jeseni 1954. Neobjavljeno.

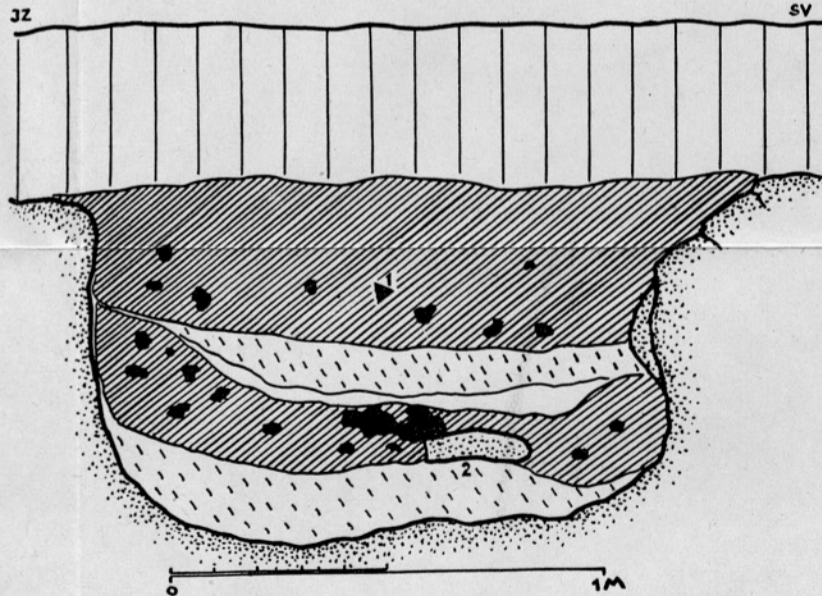
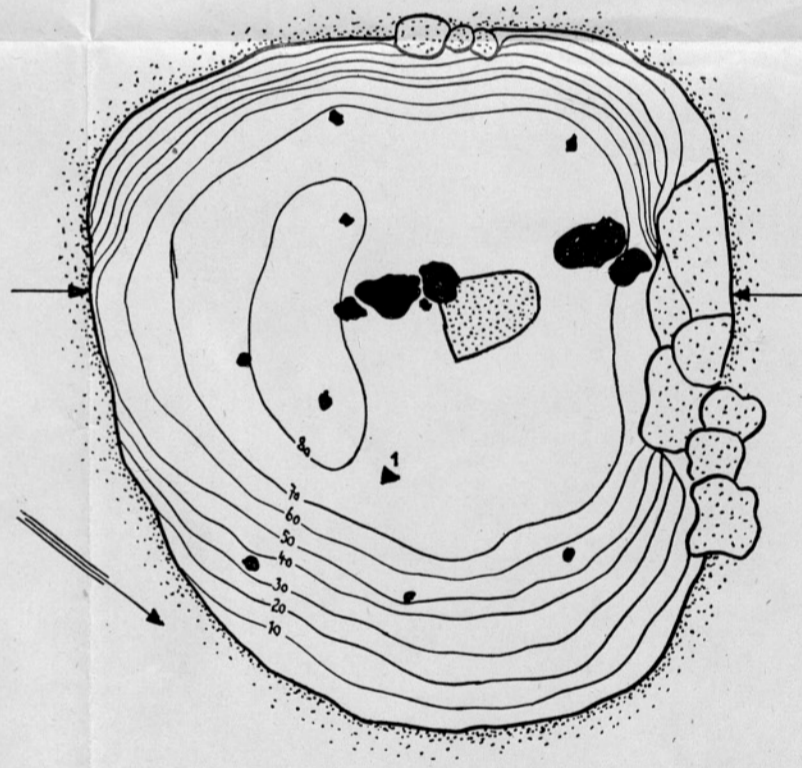
Jama »A«

Jama »B«

Jama »C«

Jama »D«

humus

zasip grobnih jam

ruševinski zasip jam

peščeni zasip

proge belega peska

skala, kamni

večji kosi ilnatega lepa

keramične najdbe

Podravju izčrpane, najdbe iz Brezja pa glede na pripadnost navedenih najdišč sodijo v mlajše neolitsko obdobje. Za to govori tudi tehnološka sorodnost s keramiko iz Ajdovske jame na Krškem polju,⁵ kar velja predvsem za postopke obdelave površine v na lesk izgubljeni črni ali rjavorumenkasti barvi.

Med fragmenti keramike ni bilo mogoče razen skodele T. I, 13 nobene posode obnoviti v njenem celotnem profilu. Po tipih so bili v jamah ohranjeni ostanki loncev, skodel in posod na nogi. Posebno mesto zavzema med keramiko stekle-

Sl. 4. Jama D od jugovzhoda

ničasta posodica T. I, 2, ki ima za sedaj najbližjo primerjavo v sorodni posodi iz okolice Varaždina,⁶ za njeno poreklo pa bi mogle biti važne tudi podobne posodice iz Vinče,⁷ pojavljajoče se v plasti med 5. in 6. metrom. Med njimi se s posodico T. I, 2 ujema tudi v podrobnostih predrtin zlasti posodica sl. 121 iz Vinče.⁸

S slovenskim neolitskim gradivom je mogoče vzporejati lonec s široko odprtino T. I, 9, soroden podobni posodi iz Kranja,⁹ a tudi nekaterim loncem iz Ajdovske jame.¹⁰ Za to vrsto posod, ki ji v Brezju pripada tudi spodnji del

⁵ J. Korošec, Kulturne ostaline v Ajdovski jami, Razprave SAZU III, Ljubljana 1953, str. 48—49.

⁶ S. Vuković, Ostaci neolitičkih nalazišta Draguševac i Krč, Peristil, Zagreb 1954, str. 140.

⁷ M. M. Vasić, Preistoriska Vinča I, Beograd 1952, T. XXVIII, sl. 120, 122; str. 69—70.

⁸ Istotam, str. 70, sl. 121.

⁹ Najdbe leta 1955. Neobjavljeno.

¹⁰ J. Korošec, istotam, T. II, 2; III, 1; IV, 2; V, 1, 2.

lonca sl. 2, je značilen bolj ali manj navznoter zapognjen rob s klekastim prehodom s stene posode, ki se proti dnu konkavno upognjeno zožujejo. Ta oblika profila veže Brezje z Ajdovsko jamo in Kranjem v enotno kulturno skupino, njen odnos do sorodne slavonsko-sremske kulturne skupine pa je v glavnih obrisih že ugotovljen.¹¹

S keramičnimi najdbami iz Ajdovske jame se vežejo tudi nekatere skodele iz Brezij. Tako ima nizka skodela T. I, 15 skoro istovetne primerke z Zbelovem¹² in Ajdovski jami.¹³ Isto velja tudi za fragment lonca T. I, 1,¹⁴ polkroglasto skodelo T. I, 8,¹⁵ fragmente robov skodel št. 9—10 iz jame A,¹⁶ fragment klekaste oboda neznane posode T. I, 3 od istotam in enak ornamentiran fragment T. I, 4 s stanjšanim delom spodnje stene,¹⁷ ki dokazuje sorodnosti tudi s svojo ornamentiko. Ta je med redkimi najdbami borno zastopana in predstavljena le z vrezi (T. I, 4) in vbodi (T. I, 12).

Fragment konične skodele T. I, 10 z rahlo odebeljenim uvihanim robom in nizdol štrlečo bunčico v Ajdovski jami nima neposrednih primerov,¹⁸ znan pa je iz Zreč¹⁹ in Zbelovega.²⁰ Izven Podravja obstoje najbližji podobni primeri na Buchkoglu pri Wildonu, med katerimi je najbližji fragment skodele z enako bunčico.²¹ Druge podobne skodele iz tega najdišča, kakor tudi nekateri fragmenti iz Strappenkogla pri Wolfsbergu,²² imajo v profilu ostrejšo lome.

Manj sorodnosti imata fragmenta posod T. I, 6, 7. Drugi pripada morebiti skodeli na visoki nogi, vendar iz fragmenta ni mogoče ugotoviti niti višine noge niti oblike posode nad njo. Posode na nogi se pojavljajo tudi v Zbelovem²³ in Ajdovski jami,²⁴ kjer pa so prav tako močno fragmentirane, da iz njih ni mogoče izvajati zanesljivih oblik. Po obliki profila se zdi močno podobna skodela na visoki nogi iz Nižje Avstrije,²⁵ kar more služiti le kot dokaz, da je poreklo te vrste posod skupno in je mogoče izvor obravnavanih oblik iz Brezja prav tako iskati v madžarsko-panonskem prostoru.²⁶

¹¹ Istotam, str. 66—67.

¹² Iz objekta B, neobjavljeno.

¹³ J. Korošec, istotam, T. IX, 5.

¹⁴ Istotam, T. IX, 4; X, 1; XII, 4.

¹⁵ Istotam, T. I, 2, 3.

¹⁶ Istotam, T. I, 4; XII, 2, 3, 12.

¹⁷ Istotam, T. V, 3, 7, 8; VIII, 2.

¹⁸ Še najbližja oblika bi bila: istotam, T. XII, 2.

¹⁹ Arheološki vestnik VI/2, str. 263, T. I, 5.

²⁰ Neobjavljeno.

²¹ Izkopavanja W. Schmida. Neobjavljeno gradivo v Joanneumu v Gradcu. Prim. inv. št. 11,514 in podobno.

²² V Deželnem muzeju v Celovcu.

²³ Neobjavljeno.

²⁴ J. Korošec, istotam, T. XIII, 9—11.

²⁵ R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, str. 153, sl. 100.

²⁶ Morebiti bi lahko uporabili za primerjavo »ploščate skodele z visoko cevasto nogo« (Pilzgefäße), značilne za lengyelsko kulturno skupino. Prim. M. Ebert, Reallexicon der Vorgeschichte VII, str. 285 in tab. — Vl. Milošević, Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas, Berlin 1949, T. 58,1 predstavlja bližjo primerjavo. — Najdba iz Oberbergerna v Nižji Avstriji ima isto poreklo, saj so te vrste posod značile ne le navedeni kulturni skupini, temveč tudi za celotno področje mlajšega podonavskega neolitika. Prim.: F. Tompa: Die Bandkeramik in Ungarn, Budapest 1929, str. 65, tab. 7; isti: 25 Jahre Urgeschichtsforschungen in Ungarn, 24.—25. Bericht der RKG, 1959, tab. 12; W. Butter, Der donauländische und der westische Kulturkreis der jüngeren Steinzeit,

Isto poreklo nakazuje tudi fragmentirana zajemalka T. I, 5 tako imenovanega »lengyelskega tipa«. Te zajemalke dokaj uniformiranih oblik so znane iz širšega podonavskega prostora,²⁷ na slovenskem ozemlju pa se v zadnjem času pojavljajo v razmeroma velikem številu.²⁸ Podobne najdbe s sosednjega avstrijskega ozemlja²⁹ in severozahodne Hrvaške³⁰ dajejo jugovzhodnemu obrobju Alp tako posebno obeležje.

Med preostalimi keramičnimi najdbami ni izrazitih posebnosti Fragment T. I, 11 predstavlja del vratu neznane posode z zoženim vratom in ravno odrezanim robom. Ta oblika vpliva med ostalimi najdbami precej starinsko, zlasti če je imela obel trup. Dasi je znan iz Andrenškega vrha podoben fragment,³¹ je ob nepoznavanju ostalega profila komaj ugotoviti kaj več. Omembe vreden je tudi fragment stene neznane tanke posodice št. 5 iz jame C z izvrstno izglajeno bleščeco površino. Podobna drobna keramika je bila odkrita tudi v Zrečah in Zbelovem.³² Od istotam so znani tudi trakasti ročaji, kakršen je fragment št. 3 iz jame C.

Z navedenimi primerjavami se keramika Brezij veže predvsem na elemente slavonsko-sremske kulturne skupine, v širšem smislu pa deloma tudi na nekatere oblike mlajše neolitske keramike v ostalem podonavskem prostoru.³³ Kljub trenutno še maloštevilnemu gradivu bi slovenska najdišča tega časa mogli pripisati eni izmed lokalno modificiranih kulturnih skupin, kakršne so v Podonavju že znane. Kot zanje bi morebiti tudi za te najdbe veljala značilnost, da so v svojem razvoju prevzele prvenstveno oblike posod, izgubile pa skoro popolnoma barvanje.³⁴ V kronološkem pogledu bi jih lahko pripisali za sedaj še bolj okvirno označenemu obdobju konca 3. tisočletja.³⁵

Na podlagi teh ugotovitev bi bile nastale jame v Brezju v zadnjih obdobjih mlajšega neolitika. Dasi gre pri tem najdišču z nadmorsko višino 545 m le za najnižja pohorska pobočja, je s tem vendarle že za ta čas dokazana tendenca naselitve na ugodnih hribovitih predelih. Jugovzhodna pobočja Pohorja dokazujejo to tendenco z vrsto najdb kamnitih sekir iz krajev v približno isti višini,³⁶ o naselitvi prevala med Brinjevo goro in grebenom sv. Martina, kjer leže obravnavane jame, pa bodo dala več podatkov raziskovanja porekla

Berlin-Leipzig 1938, str. 59, sl. 19; Za širjenje v območje Češke, Moravske in Slezije prim. M. Ebert, istotam, str. 285—286 in J. Filip, *Pravěké Československo*, Praha 1948, tab. 7 in 9.

²⁷ R. Pittioni, istotam, str. 154. W. Buttler, istotam, str. 59, sl. 19. J. Filip, istotam, tab. 7, 7.

²⁸ J. Korošec, istotam, T. XIV, XV; Zbelovo — neobjavljeno. Kranj — neobjavljeno. Ljubljansko barje — S. Jesse: *Novoodkriti kolišči na Ljubljanskem barju*, *Arheološki vestnik* VI/2, 1955, str. 264, T. I.

²⁹ R. Pittioni, istotam, str. 169 — *Drachenhöhle bei Mixnitz*. — H. Dolenz, *Jungsteinzeitliche Funde von Kanzianberg bei Villach*, *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 25, 1938, str. 59 id. — *Strappenkogel-Wolfsberg* — v *Deželnem muzeju v Celovcu*. — *Buchkogel bei Wildon* — v *Joaneumu in Gradcu*, inv. št. 2972, 2973, 2979, 2986. *Gleichenberg* — istotam, inv. št. 4012.

³⁰ S. Vuković, istotam, str. 141, sl. 13. *Enake zajemalke v muzeju v Varaždinu*.

³¹ *Arheološki vestnik* V/2, 1954, str. 354, T. III, 5.

³² *Arheološki vestnik* VI/2, 1955, str. 263, T. I, 11, 12. *Zbelovo* — neobjavljeno.

³³ *Prim. op.* 26—27.

³⁴ J. Filip, istotam, str. 159.

³⁵ V. Miložič, istotam, kronološka tabela.

³⁶ *Prim. kamnito orodje iz Brinjeve gore, Tinja, Visol, Ložnice in Prihove v Pokrajinskem muzeju v Mariboru*.

številnega neolitskega kamnitega in keramičnega gradiva iz zasipa časovno še neopredeljene, neraziskane gomile v neposredni bližini.³⁷ Morebiti bo s temi novimi najdbami v tem kraju laže pojasniti pomen jam, ki so za sedaj še precej osamljen in verjetno od celote naselja odtrgan pojav.

Težko je uganiti razloge, zaradi katerih so neolitski prebivalci tega kraja na tem majhnem in morebiti tudi nekoliko umetno izravnanim prostoru poglabljali v skalna apnenčasta tla razmeroma majhne jame s precej strmimi stenami, v katerih se je že en človek komaj gibal. Ker so možnosti stanovanjske in kulturne uporabe izključene, ostane še nekaj drugih domnev. Dasi velikost jam ustreza še najbolj jamam za pridobivanje materiala,³⁸ to zaradi skalne osnove ne pride v poštev. Najdb, ki bi govorile za odpadne jame, ni, a bi bilo tudi težko verjeti, da bi jih bili kopali v skalo. Proti uporabi jam za peči govori odsotnost oglja in ožganih plasti, a tudi lega in oblika jam samih. V večini jam najdeni fragmenti sivožganega ilnatega tlaka z debelejšo rahlo opečeno ilnato osnovo, ki jih je bilo v jami B na strnjenem mestu, a v drugotni legi največ, izvirajo vsi iz zasipa in ne kažejo s tlemi nobene zveze. Zlasti v jamah B in C je očitna trdo steptana plast humozne ilovke kot tla jam. Enaka plast pa je v rahlejšem sestavu izpolnjevala vse jame do vrha. V njej in v tleh ni bilo najdb, ki bi pričevale o uporabi jam za shrambe, kar bi bilo sicer še najverjetneje.

Ob robovih jam je bilo pri dnu precej kosov lepa, med katerimi so bili tudi prav veliki kosi. Enak lep je v različnih kosih ležal po vsej zasipni plasti do vrha. Če presojamo zasipno gradivo kot v času uporabe jam obstoječo površinsko plast okrog njih, pomešano z ne preveč očitnimi stavbnimi ostanki (pepela, oglenine ni), potem tudi razmotrivanja o obliki stavb nad jamami ne dajejo zadovoljivih zaključkov. Ob robovih jam ni bilo opaziti sledov tlorisov, ni jih pa bilo niti v širši okolici. Edine podatke o uporabljenem gradivu dajejo odtisi lesa v ilnatem premazu sten. Pri tem gre v največji meri za palice povprečne debeline 4 cm, med katerimi so bile nekatere tanjše, druge pa debejše. Bile so položene večinoma tesno druga ob drugo v ne docela pravilni vrsti (T. II, 1—3). Ker na ohranjenih kosih lepa ni bilo videti sledov pletenja ali vezanja, so morale te palice bržčas stati pokonci in tvoriti tako navpične ali poševne stene. Kako so bile zapičene v nekdanji humus ali na morebitno leseno podlago, ni bilo mogoče ugotoviti. Da pri njih ni šlo za povsem tanke stene, kažejo nekateri kosi lepa, zatlačenega med palice (T. II, 4, 5, 8). Manj verjetno se zdi, da bi ob majhnih objektih bile palice v vodoravni legi med posameznimi debelejšimi bruni. Za to domnevo manjkajo sledovi vezav, a tudi kosi lepa ob stičnih točkah takih brun. Da so bila uporabljena tudi bruna z oglatimi stranicami do približne širine vsaj 6 cm, pričajo kosi lepa T. II, 6, 9, 10, 11. Za sedaj ostane nerešeno vprašanje, v kakšni legi so bila ta bruna in kakšno vlogo so imela pri konstrukcijah stavbnih objektov. Splošno rečeno so mogla predstavljati le ogrodje stavb v danes neugotovljeni obliki. Nekateri kosi lepa z odtisi palic ali vej so kazali njihovo medsebojno poševno lego. Redki kosi kažejo sledove vezav lesenih delov. Med njimi je iz fragmentov T. II, 8, 9 razvidna vezava okroglih in bolj ali manj oglatih debelejših lesenih delov z do 3 cm debelo palico, ki jih pravokotno križa, pri čemer pa lega obeh de-

³⁷ Sondiranje Pokrajinskega muzeja v Mariboru jeseni 1955.

³⁸ Prim. A. Benac, Prehistorijsko naselje Nebo, Ljubljana 1952, str. 24—25, plan izkopavanja.

belejših kosov pri T. II, 9 ni docela jasno ugotovljena. Podobno vezavo dveh debelejših oglatih brun kaže tudi kos T. II, 11, ki je spričo dveh gladkih zunanjih površin tvoril neki zaključek. Pri vsem tem ostane nejasno, ali so bile stene poševne ali navpične in kako je bila izdelana streha. Doslej manjka v tem pogledu še podrobnejših analiz takega gradiva ne le pri nas, temveč tudi v drugih deželah.³⁹

Profili jam dajejo spričo navedenih nejasnosti le nezanesljivo razlago o njihovem propadu ali opustitvi. Vse konstrukcije so propadle v ognju, pri čemer je zanimivo, da je precejšen del izredno močno prežgan, dasi bi si ob požaru domnevnih malih objektov bilo težje predstavljati tako močan ali dolgotrajen ogenj. Zasip iz jam B in C je v glavnem enoten: celotna jama je zasuta z eno humozno-iltno plastjo, v kateri leže najdbe brez vsakega reda. Možno je, da so jih zasuli ljudje po propadu ali opustitvi, ko so iz kakršnih koli razlogov izravnavali zemljišče. V jamah ni bilo usedlinskih plasti, ki bi kazale na daljše odprto stanje, zato se je to zgodilo morebiti kmalu po opustitvi jam kot uporabnih objektov. Pri tem so prišle v jame tudi plasti površinskega apnenčastega peska, kot kažeta profila jam A in D. Profil vrhnjega humozno-iltatega zasipa jame A je pri tem nejasen. V osredju jame izpolnjuje nekako kotanjo premera 45 cm, ki leži v zasipnem pesku na eni in ob prav tako nepojasnjenem dozdevno sterilnem pesku na drugi strani. Plast je sicer tudi tu enotna, najdbe črepinj so v obeh plasteh enotnega značaja in so v spodnji plasti sploh zelo redke. Pri vrhu je ležalo precej kamnov, med njimi nekaj večjih apnenčastih lomljencev in razen tega večina keramičnih ostankov, ki tvorijo poglobitve najdbe tega objekta. Morebiti gre tu za boljše ohranjene ostanke prvotnih tal in po opustitvi jame nastalih seliščnih najdb. Dasi je bil ves preiskani prostor grobišča nad jamami prekopan do skalne površine, ni bilo izven jam ali med njimi nobenih prazgodovinskih najdb. To je važno tudi zaradi tega, ker bi sicer lažje domnevali, da so tvorile jame istočasni ali zaporedno nastajajoči del seliščnega objekta na tem mestu. Če so nastale in bile uporabljene hkrati, tvorijo gručo, v kateri je težišče glede velikosti jame, številnosti keramike in lepa na jami A v jugozahodnem robu skupine (pril. 1). V jami D na jugovzhodnem robu je bil najden del terilnega kamna, v osrednji jami B pa največ kosov tlaka ognjišča. Če bi jame bile del enotnega seliščnega prostora, bi mogel lep pripadati stanovanjskemu objektu na površini, kjer pa ni o tem nobenih sledov. Prav tako ni bilo v jamah ali izven njih kamnitnega orodja ali kakršnihkoli kostnih ostankov.

ZUSAMMENFASSUNG

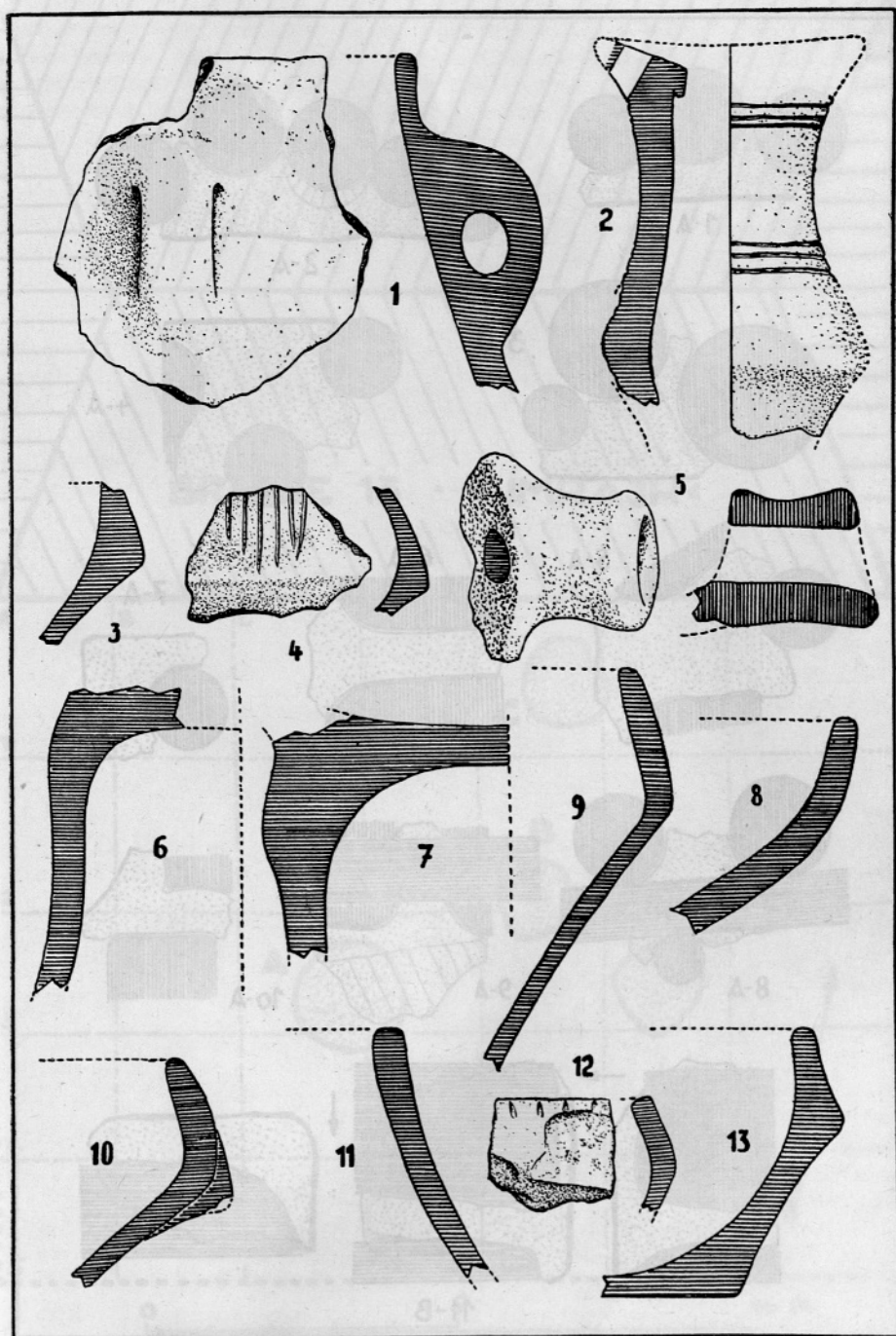
Neolithische Siedlungsreste in Brezje bei Zrečeh

Anlässlich der im Herbst 1955 vom Provinzialmuseum in Maribor vorgenommenen Ausgrabung eines Skelettgräberfeldes im oberen Dravinjatal unweit von Slov. Konjice entdeckte man unter den Gräbern der antiken und frühslawischen Periode auch vier kleinere rundovale Gruben vom 1,4 m durchschnittlichen Dm. Sie bildeten eine räumlich sehr begrenzte Gruppe und wurden bis 0,85 m tief in den verwitternden Kalkboden vertieft (Beil. 1). Dieser Umstand,

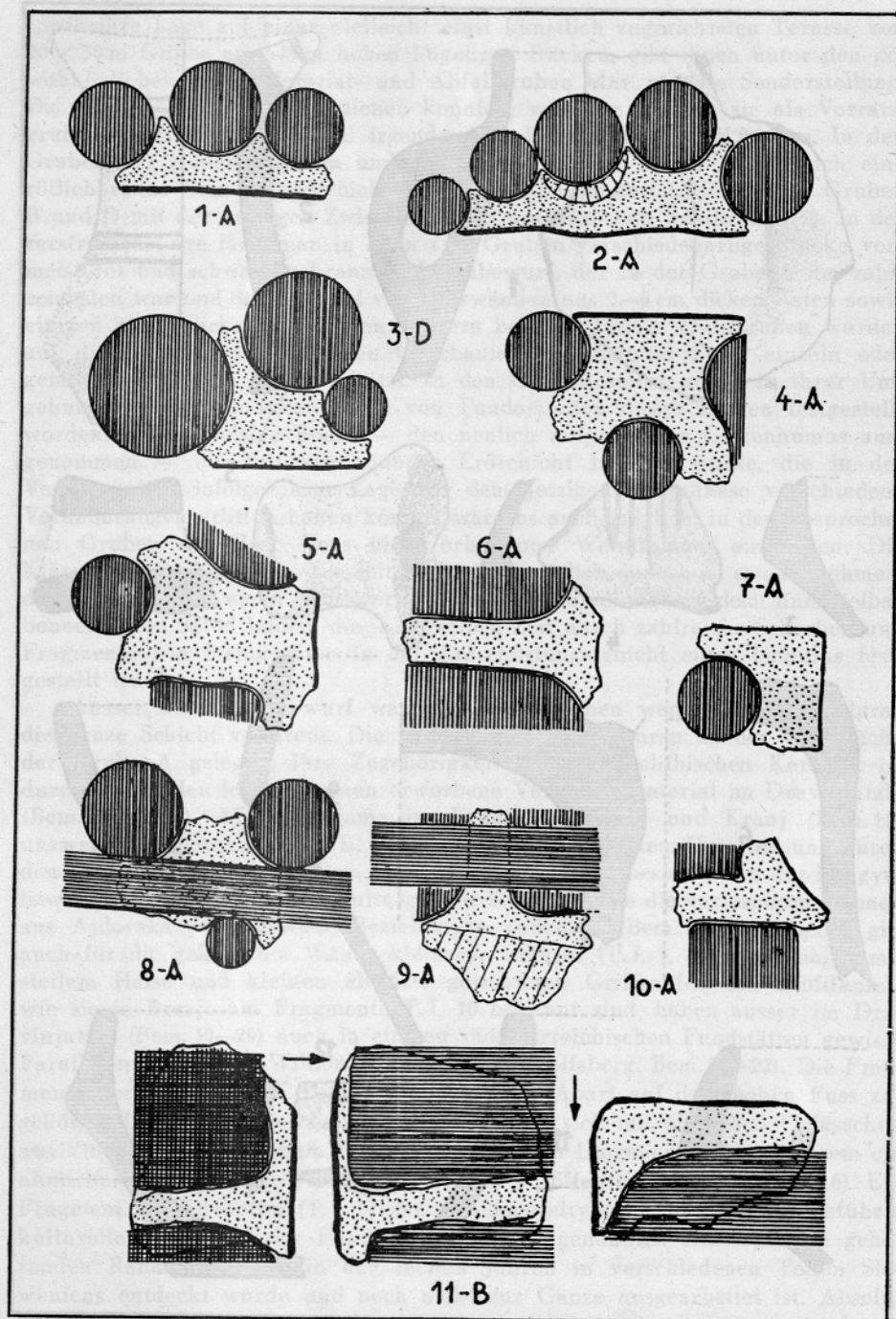
³⁹ Primer take analize: A. Paffl, Poznámky konstruktivně technické o chatové hallštattské stavbě v Brně-Maloměřicích, Časopis Zemského musea v Brně XXXIII/1, Brno 1946, str. 145 id., sl. 1—3.

sowie ihre Lage auf einer vielleicht einst künstlich zugerichteten Terasse von 20×50 m Grösse am 545 m hohen hügeligen Rücken, gibt ihnen unter den gewöhnlich bekannten Material- und Abfallgruben eine gewisse Sonderstellung. Da sie zum Wohnen nicht dienen konnten, wäre es möglich, sie als Vorratsgruben anzusprechen, obwohl irgendwelche Beweise dazu fehlten. In den Gruben mit steilen Wänden und nicht ganz ebenem Boden befand sich eine rötlichbraune humose Erdschicht als Zuschüttungsmaterial, die in den Gruben B und D mit der sandigen Zwischenschicht unterbrochen wurde (Beil. 2). In der zerstreuten Lage fand man in allen vier Gruben verschiedenartige Stücke vom meist rot und schwarz gebrannten Lehmewurf, der in der Grube A am zahlreichsten war und den Bestand von Holzwänden aus 2—6 cm dicken Ästen sowie einigen etwas dickeren kantigen Hölzern bewies (Taf. II). Die Gruben wurden auf diese Weise mit hölzernen Oberbauten unbekannter Form einzeln oder gemeinsam bedeckt und geschützt. In den Gruben selbst, sowie in ihrer Umgebung sind jedoch keine Reste von Fundamenten dieser Bauten festgestellt worden. Da der felsige Boden — den neulich aufgeführten Gartenhumus ausgenommen — nur mit sehr dünner Erdschicht bedeckt wurde, die in der Vergangenheit infolge ihrer Lage vor dem jetzigen Wohnhause verschiedene Veränderungen erlitten haben könnte, wäre es auch möglich, in den besprochenen Gruben den Rest eines nicht erhaltenen Wohnraumes anzusehen. Die Klärung dieser Fragen ist zur Zeit noch nicht möglich, jedoch ist es anzunehmen, dass die Gruben einen Teil der neolithischen Siedlung an dem unmittelbar benachbarten Sattel bilden, die in derselben Zeit durch zahlreiche Scherben und Fragmente von Steingeräten in der Aufschüttungsschicht eines Tumulus festgestellt wurde.

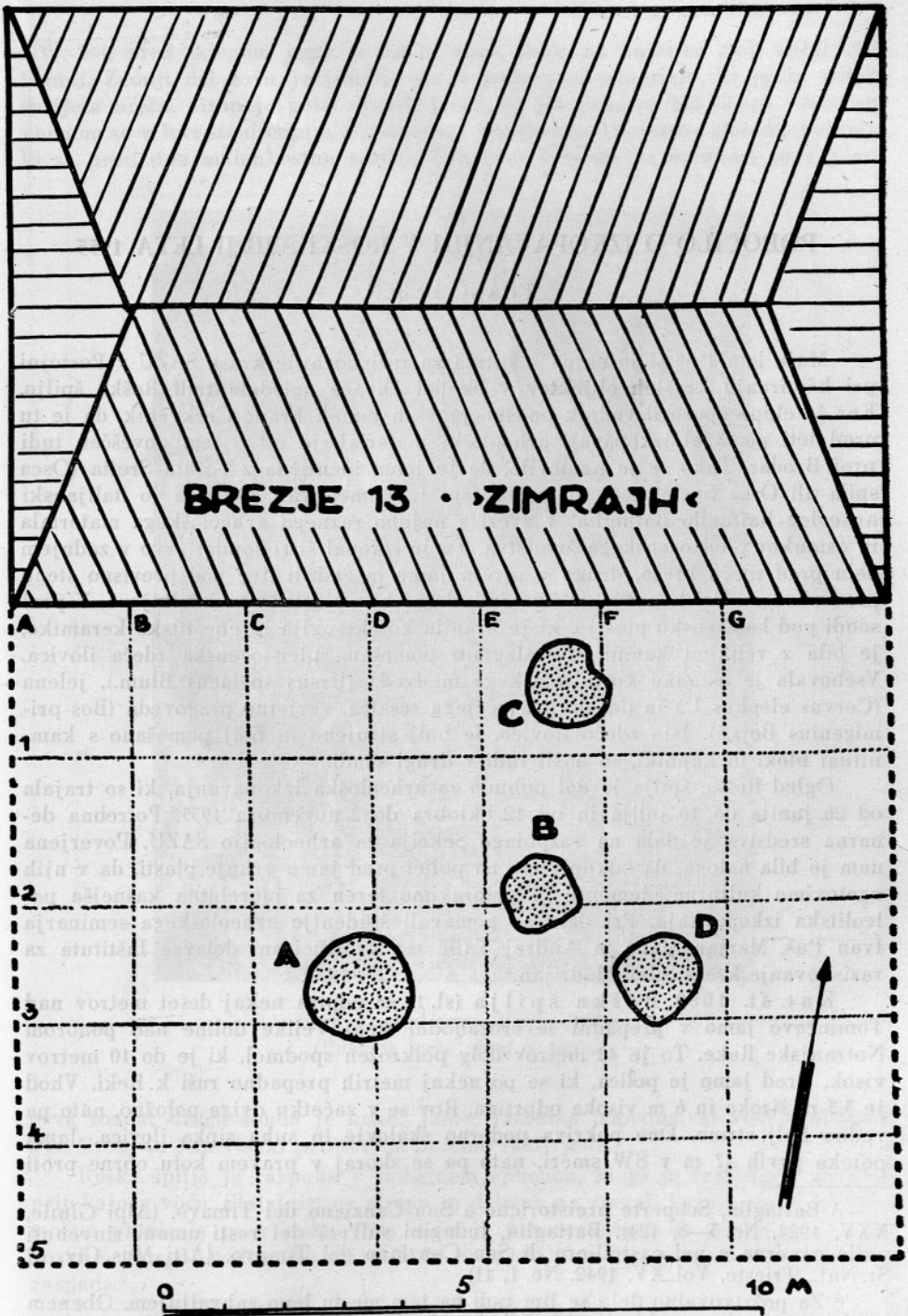
Ausser dem Lehmewurf waren in den Gruben wenige Scherben durch die ganze Schicht verstreut. Die meisten von ihnen waren an der Oberfläche der Grube A gelegen. Ihre Zugehörigkeit zur spätneolithischen Keramik ist durch das in den letzten Jahren erworbene Vergleichsmaterial im Dravinjatale (Bem. 1 und 4), Ajdovska jama im Krkatale (Bem. 5) und Kranj (Bem. 11) unzweifelhaft bewiesen (Taf. I). Die Gefässe mit verjüngtem Unterteil und durch den Knick gesondertem steilem Rand (T. I, 9) kommen besonders in der Lengyel bzw. Slawonisch-syrmischen Kulturgruppe vor, zu denen die verwandten Formen aus Ajdovska jama gewisse Beziehungen andeuten (Bem. 11). Ähnliches gilt auch für die geknickten Wände kleinerer Gefässe (T. I, 3, 4). Die Schalen mit steilem Halse und kleinen abwärts gerichteten Griffzapfen am Profilknick, wie sie in Brezje am Fragmente T. I, 10 bekannt sind, haben ausser im Dravinjatale (Bem. 19—20) auch in einigen südösterreichischen Fundstätten gewisse Parallelen (Buchkogel-Wildon, Strappenkogel-Wolfsberg, Bem. 21—22). Die Fragmente der Fussgefässe T. I, 6, 7 scheinen einer Abart auf dem hohen Fuss zugehören. Das kleine Flaschengefäss T. I, 2 lässt sich mit ähnlichen Gefässchen aus Vinča vergleichen (Bem. 7—8). In der engeren Umgebung ist vor kurzem ein ähnlicher Fund aus der Varaždiner Gegend veröffentlicht worden (Bem. 6). Ein Fragment der Stiellöffel (T. I, 5) des sog. Lengyeltypus bestätigt die angeführte kulturelle Zuweisung der Funde zu einer der genannten Kulturgruppe gehörenden Randeinheit, die in den letzten Jahren in verschiedenen Teilen Sloweniens entdeckt wurde und noch nicht zur Gänze ausgearbeitet ist. Absolut chronologisch könnte man daher die Funde von Brezje dem Ausgang des 3. Jahrtausends zuweisen.

Sl. 1—13 = 2/3 n. vel.

Sl. 1-11 = 2/6 n. vel.

Pril. 1. Lega neolitskih jam v Brezju nad Zrečami